

BİLİM, ARAŞTIRMA VE UYGULAMALI HUKUKTA YÖNTEM

Prof. Dr. Durmuş DÜNDAR(*)

Özet: İnsanlar, düşünce yapılarıyla ve bilime olan yakınlıklarıyla diğer canlılardan ayrılırlar. Bilgi ise düşünme ve algılama yoluyla gerçekleşir. Bilim; düzenli ve sistemli bilgi anlamına gelir. Bilimsel yöntem; bilgiyi düzenlemek, genelleştirmek, varlıklar arasındaki ilişkileri açıklayacak bilimsel yasaları koymaktır. Bilimsel araştırma ise karşılaşılan sorunlar üzerine planlı ve sistemli bilgi toplanması, değerlendirilmesi, açıklanması ve sorunlara güvenilir çözümler bulunmasıdır. Bilimsel araştırmanın aşamaları; ön çalışma, planlama ve uygulama olarak sıralanabilir.

Uygulamalı hukukta ise yöntem; olayın saptanması, olayın hukuki niteliğinin belirlenmesi, uygulanacak hukuk kaynaklarının saptanması, hukuk kaynağının olaya uygulanması ve sonuçlandırma gibi daha teknik özellikler içermektedir. Eğer uygulamalı hukukta son merci yargıç ise, sonuçlandırma yargının vereceği kararla olmalıdır.

Abstract: Human beings are departed from other livings by their way of thinking and proximity of science. Knowledge comes through thinking and perception and science means systematic knowledge. Scientific method brings organizing knowledge and laying down the rules that explaining the relations between livings. Scientific investigation rules are; getting information systematically and planned, evaluating, finding reliable solutions for the problems and announcing. The phases of scientific investigation are; preliminary work, planning and enforcement. However, methods in applied law have different technical specifications such as; case determination, determining the legal position of case, determination of referances and sources, application of referances and sources to the case and the conclusion. The conclusion is made by the judicial decision if the adjudicator is the terminal stage at applied law.

(*) İstanbul Kültür Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölüm Başkanı.

Giriş

İnsanlar diğer canlılar arasında en dayanıklı varlık olmamakla beraber, zihinsel ve düşünsel yapılarıyla, bilime olan yakınlıklarıyla ön plana çıkmaktadırlar. Bu özelliklerle de yaşadığı ortama egemen olabilmektedir. Düşünmek ve bilmek tinsel kavramlar zinciridir. Bu kavramlarla da insan bilgi sahibi olabilmekte ve bilgi dağarcıklarını genişletebilmektedir. Bilgi üretimi ve bilgi birikimi; bilmek ve bildirmek, akıl yürütmek, öğrenmek, sorun çözmek eylemleri ile gerçekleşebilmektedir. Uygulamalı hukuk alanı da diğer bilim dallarından ve yöntemlerinden uzak görülmemelidir. Bu alanda yapılan çalışmalarda da aynı bilimsel yöntem ve uygulamalardan, konunun özelliklerine göre yararlanılmaktadır. Uygulamalı Hukuk alanı daha teknik özellikler içermektedir.

1. Bilmek ve Bilgi

Bilmek; insanın çevresinde bulunan nesnelere ve olayları öğrenmesi, bilmesi tanıması ve kavramasıdır. Tinsel olarak bilmek kavramı, algı ve düşünme yoluyla gerçekleşmektedir. Düşünmeden ve algılama yapmadan bilebilmek asla olası olmayacaktır.

1.1 Algı

Karşılaşılan olaylardan ve nesnelere insanın duyu organlarına gelen uyarıcı etkiler, beyin kabuğunda duyum olayına dönüşmektedir. Duyum, bilgiye ulaşmak için en önemli ilk ögedir. Bir nesne ya da olaylar kanalıyla gelen duyumlar zihnimize birleştirilip bir araya getirilerek bir bütün biçiminde kavranmakta ve bilinmektedir. Biz buna algılama da demektediriz. Böylece insan varlığı evrende yer alan herşeyle bir bağ kurabilmekte ve onları tanımaya çalışmaktadır.

Bilme ve tanıma basit bir olaymış gibi algılanmamalıdır. Süreç bir dizi zihin işlemi ve yargılama sonucu gerçekleşmektedir. Bu işlemler sırasında da insanın sahip olduğu bir dizi yeteneklerden yararlanılmaktadır. İnsan, duyum ve algı yoluyla sahip olduğu bir takım izleri biriktirerek anı diye nitelediğimiz bir bilgi birikimine sahip olabilmektedir. Bilgi birikimiyle zihinde zamanla, zaman-uzam kavramı ve birtakım yargılama ölçüleri oluşmaktadır.

Zihin, nesne ve olaylardan aldığı çeşitli uyarılar ile bilgi birikimi arasında sağlam bir bağlantı kurarak ve zaman zaman da karşılaştırarak, yeni varlık ve kavramları tanımakta ve kavramaktadır. Algılama olgusu da böylece tamamlanabilmektedir. Algılama ile yalnızca nesnelere ve olaylar yani gerçek varlıklar bilinebilmektedir. Gerçek varlıklar dendiğinde de akla zaman-uzam bağlantısı içindeki bütün varlıklar, olaylar ve ilişkiler gelmektedir.

Algı seçiciliğinde önemli olan unsurlar ise:

Varlığa duyulan ilgi ve gereksinim,

Zihnin algılamaya yönelimi ve hazırlığı,

Kişinin bilgi ve deneyim durumu

1.2 Düşünme

Düşünme; anı- düş ve çeşitli bilgi gibi zihinde biriktirdiğimiz kavramları bir araya getirerek birleştirmek, birbirinden ayırmak ve karşılaştırmak yoluyla yürütülen bir zihin işlemidir. Kişi bu yolla varlıklar arasındaki benzerlik, eşitlik ve farklılık ilişkilerini öğrenmektedir. Zihin, karşılaştırma ve ayırt etmelerle çeşitli yargılarda bulunarak düşünme olgusunu gerçekleştirmektedir.

Anlama düşünmenin ilk aşamasıdır. Anlama gerçek ya da düşünsel bir kavramı değiştirme yoluna gitmeden dolaysız olarak zihin yoluyla kavramaktır. Diğer bir düşünme biçimi de beklemedir. Bekleme; henüz algılanamamış ya da olgunlaşmamış bir varlığı veya onun özelliğini zihin yoluyla tasarlama ve tahmin etmektir. Beklentilerimiz düşünsel olgulardır. Doğrulukları ancak beklediğimiz şeylerin gerçekleşmesi ile saptanabilir.

Bir düşünme biçimi de açıklamadır. Açıklama; belirli ilkelerden yararlanarak bir varlığı kavramak ve anlamaktır. Açıklama yoluyla bilgiler arasında paralellik oluşturulabilmekte ve yeni bilgiler de elde edilmektedir. Burada tümden gelim ve tüme varım yöntemleri uygulanmaktadır.

Algı gerçek varlık alanıyla sınırlı kalmaktadır. Düşünme ise; düşünsel varlıkları, gerçek dışı ve anlamsız konuları da içermektedir. Düşünce işlevinin doğru yürütülebilmesi için, her zaman mantık ilkelerine uygun yöntemlere başvurulması ve algılarla denetlenmesi gerekmektedir.

Düşüncenin gerçekleşmesini şöyle ayırtlayabiliriz:

- Çağrışımlı Düşünme: Aralarında bağlantı bulunan varlıkların birbirini hatırlatması ile oluşan düşüncedir.

- Yönlü Düşünme: Bir sorunu çözme amaçlı yapılan, belli bir amaca yöneltilmiş düşüncedir. Eleştirici ve yaratıcı olmak üzere iki ayrı biçimi bulunmaktadır.

İnsan yaşamın her alanında ve anında düşünmek zorundadır. Düşünme eyleminde her zaman birleştirme-parçalama ve karşılaştırma yöntemlerine başvurulmayabilir. Nesne ve olayları belirlemek, aralarındaki ilişkileri saptamak, tanımlamak ve sınıflamak, geleceğe ait tahmin-karar ve planlamalar da birer düşünce ürünü olmaktadır.

1.3 Bilim ve Araştırma

Bilim, düzenli ve sistemli bilgi anlamına gelmektedir. Bilim adamı da kendi alanındaki konuları bilen, anlayan ve bu konular üzerinde düşünsel çalışmalar yapan kişidir. Bilimin gereği ise bilmek ve düşünmek yoluyla elde edilmiş düzensiz bilgileri bir araya getirerek genelleştirmek ve bir düzene sokmaktır. Bunun içinde bilimin bir amacı ve yöntemi olmalıdır.

Bilimin amacı; bilinmeyenleri daha hızlı ve olabildiğince genişletmektir. Gösterilen bu çalışmaya bilimsel uğraş, bu bilimsel uğraşlar için izlenilen yola da bilimsel yöntem, bilimsel yöntemlerle elde edilen bilgiye de bilimsel bilgi ya da kısaca bilim adı verilmektedir. Bilim amacına ulaşmak için sonsuz sayıda var olan varlıkları tek tek incelemek yerine, bunları birleştirmek ve aralarındaki bağıntıları bulma çabası içine girmektedir. Bu çabalarla da yeni varlıklar da keşfedilebilmektedir.

Bilimsel yöntem; bilgiyi düzenlemek ve genelleştirmek yanında, aynı zamanda da varlıklar arasındaki ilişkileri açıklayacak bilimsel yasaları koymak ve kuramları oluşturmayı da sağlamaktadır.

“Bilmek ve Düşünmek” eylemleri bilimin kaynağı, bu yolla elde edilen basit bilgiler de bilimin temelidir. Bilim tüm bu yöntemlerle bir bilim ağı oluşturmaktadır. Bilim ağının dayanak noktalarını ilke ve kuramlar, düğüm noktalarını da bilim yasaları oluşturmaktadır. Bilim ağının genişlemesi ve giderek tamamlanması da bilmek ve düşünmek eylemi ile yeni bağlantılar kurularak gerçekleştirilmektedir. Ağın tamamı da bilmek ve düşünmek ürünü olan basit bilgi ve kavramlardır.

1.4. Bilimler Sistemi

Bilim; düzenli ve sistemli bir yapı oluşturmaktadır. Ancak içerdiği bütün özellikleri ve kavramı bütünüyle algılamak oldukça zordur. Bu nedenle bilimi bazı ana ve yan dallara

ayırarak öğrenmeye, incelemeye çalışmaktayız. Bununla birlikte bilgi üreten bir sistemi de zaman zaman bir bütün olarak ele almaktayız.

Bilim dallarına baktığımızda da yukarıda sözü edilen özelliklere uygun olarak bilimin çeşitli ayrımlarla incelendiğini görmekteyiz. Bilim önce deneysel ve biçimsel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bundan sonraki ayrımlar daha kapsamlı ve kollara ayrılmış olarak karşımıza gelmektedir.

Biçimsel bilimde; Mantık, Felsefe, Matematik olarak alt dallara ayrılmaktadır.

Uygulamalı bilimlerde örneklemek gerekirse:

Mantık: Dilbilgisi, Yöntem Bilgisi

Felsefe: Bilimler Sistemi

Matematik: Yöneylem Araştırması

Deneysel Bilimlerde; Doğal ve Sosyal Bilimler olarak ayrılmaktadır

- Doğal Bilimler: Fizik, Kimya, Biyoloji, Jeoloji, Psikoloji olarak alt dallara ayrılmaktadır,

Uygulamalı bilimlerde örneklemek gerekirse:

Fizik: Elektrik Müh., Makina Müh.

Kimya: Kimya Müh.

Biyoloji: Tıp, Tarım Müh.

Jeoloji: Maden Müh., Petrol Müh.

Psikoloji: Eğitim, Psikoanaliz

- Sosyal Bilimlerde; Sosyoloji, Ekonomi, Hukuk, Tarih olarak alt dallara ayrılmaktadır,

Uygulamalı bilimlerde örneklemek gerekirse:

Sosyoloji: Politika, Yönetim

Ekonomi: İşletme Ekonomisi

Hukuk: Devletler Hukuku

Tarih: Bilim Tarihi, Tarım Tarihi

1.4.1 Bilim Sistemi

Bilimi, bir organik bütün ve bilimsel bilgi üreten bir sistem olarak düşünmek hatalı bir düşünce biçimi olmayacaktır. Sistem içinde ham bilgiler çeşitli yöntemlerle bilim sistemi içinde işlenerek, bilimsel bilgi biçimine dönüştürülmektedir. Ham bilgi derken vurgulamak

istediğimiz bilimsel araştırma ile elde edilen gözlem, ölçü, ve deney sonuçları ile algı ve düşünme yoluyla kavradığımız basit bilgilerdir. Sistemin iyi işleyebilmesi için depolanmış olan bilim ürünlerinden de girdi olarak yararlanılmaktadır.

1.5 Bilimsel Araştırma Tekniği

Karşılaşılan sorunlar üzerine planlı ve sistemli bilgi toplanması, bu bilgilerin değerlendirilmesi ve açıklanması ile, sorunlara güvenilir bir çözüm bulunması eylemine bilimsel araştırma denmektedir. Böylelikle araştırmalar, aşamalar biçiminde dizgeli bir süreç olarak gerçekleştirilmektedir. Biz buna araştırma süreci demekteyiz.

Sorun çözümü olarak nitelediğimiz araştırma eylemi de; aşamalar biçiminde, belirli bir süreç sonunda gerçekleştirilmektedir:

- Sorunu belirlemek
- Varsayım Kurmak
- Yöntemi Kararlaştırmak
- Araştırmayı Gerçekleştirmek
- Varsayımı Doğrulamak
- Sonuç Çıkarmak

1.5.1 Araştırmanın Aşamaları

Bir süreç olarak bilimsel araştırma eyleminin geçirdiği aşamalar üst paragraflarda anlatılmaya çalışılmıştır. Bir araştırmacının izleyeceği yöntem olarak, bu aşamalar.

Ön Çalışma

- Güncel bilgilerin elde edilmesi
- Konunun kararlaştırılması

Planlama

- Amacın saptanması
- Tekniğin ve izlenecek yöntemin belirlenmesi

Uygulama

- Verilerin elde edilmesi
- Verilerin değerlendirilmesi
- Varsayım denetimi
- Sonuç çıkarma ve yorumlama

2. Uygulamalı Hukukta Yöntem

Makalemizin başından bu bölüme kadar açıklandığı gibi, bir bilim dalı, kendi bilim yasalarını saptamak için uyguladığı yöntemden diğer bir deyişle bilimsel yöntemden oldukça farklı olabilmektedir. Uygulamalı hukukta yöntem; daha teknik özellikler taşımaktadır. Kendine özgü özellikleri olan bu yöntem belirli aşamalar içermektedir:

- Olayın saptanması
- Olayın hukuki niteliğinin belirtilmesi
- Hukuki niteliği belirtilmiş olay hakkında uygulanacak hukuk kaynaklarının saptanması
- Bu hukuk kaynakları hakkında gerekli açıklamalar, incelemeler ve bilgilerin elde edilmesi
- Hukuk kaynağının olaya uygulanması
- Sonuçlandırma

Bu aşamalarda alt bölümlere ayrılmaktadır. Örnek vermek gerekirse hukuk kaynakları aşamasının alt bölümleri de şöyle sıralanabilir:

- a) Anayasa
- b) Yasalar
- c) Tüzükler
- d) Yönetmelikler
- e) Bilimsel içtihatlar
- f) Mahkeme içtihatları
- g) Hakimin hukuk uygulamaları ile ilgili karşılaştığı sorunlar

2.1 Olayın Saptanması

Bu makalede “olay” kavramı sözlük anlamı olan hadise, durum anlamına gelmemektedir, burada sözlük anlamından daha geniş, hukuki bir anlam içeren; suç teşkil eden ve bunun sonucunda bir soruşturma ve yargılama konusu olan bir eylemden söz edilmektedir. Olaya örnek olarak; iddianın, incelemenin, kararın, savunmanın konusu, medeni hukuktan doğan haklar, sorumluluğu yaratan herhangi bir haksız fiil verilebilir. Hukukta

uygulama, yargılama, “olay” temelini üzerine kurulur. Bu nedenle öncelikle olay saptanmalıdır.

Olay saptanırken Hukuk Yargılama Usulündeki “İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı” kuralı son derece önemlidir. Daha açık bir şekilde; davacı ve davalı, dava dilekçesinde ve cevap dilekçesinde ileri sürdükleri olaylara bağlı kalmak durumundadırlar. Karşı tarafın izni olmaksızın daha sonra bu olaylardan başka olaylara dayanmak yetkileri bulunmamaktadır. Bu hem davalı/davacı, hem vekilleri, hem de yargılamayı yürüten hakim açısından da önem taşımaktadır. Bir dava açılmadan önce olayı düzgün bir şekilde saptamak, davada hangi olaylara dayanılacağını belirtmek ve ileride yeni olayların ileri sürülmeyeceğini etraflıca incelemek gerekir. Hukuk uygulamasında olayın saptanması, davayı sonuçlandıran kararın gerçeği yansıtması ve hakkın gerektiği gibi elde edilebilmesi bakımından en önemli ve en büyük yeri tutmaktadır.

Hem ceza hem hukuk yargılama işleminin en önemli kısmı deliller ve delillerin toplanmasıdır ve bu konuda birçok kural bulunmaktadır. Deliller olayı saptamaya yardımcı olacak verilerdir. Bu nedenle hukukun temel dayanağı sayılırlar.

Olaylar çok çeşitli olmakla birlikte kısaca içsel olaylar ve dışsal olaylar olarak ayrılırlar. Dışsal olaylar; doğum, ölüm gibi doğal olaylarla, kişilerin dışa yansıyan hareketleridir. Doğal olayların birçoğu hukukun konusu olmakla birlikte, bazı doğal olaylar oluş itibarıyla değil, sonuç itibarıyla hukukun konusu olurlar. Örnek vermek gerekirse; deprem meydana gelmesi hukukun konusu olmamakla birlikte, yarattığı hasarlar sigorta hukukunun konusu olmaktadır. İçsel olaylar ise; irade, kast gibi fikir ve niyet ile ilgili olaylardır. Bazen olay tek bir olay değil, olaylar dizisi olabilir ve bu dizi içindeki her olay hukuki değer taşıyabilir. Bu nedenle bu olayların hepsini dikkatlice saptayıp gerekli ayırımı yapmak gerekir.

Buna göre; ilk aşama, olayları öncelikle hukuk kurallarıyla olan ilişkisini belirlemeden, doğru bir şekilde saptamaktır. Ancak hukuki açıdan bir “ön değerlendirme” yapılmalıdır. Aksi takdirde gelecekte hukuki değerlendirme yapılırken gerekli bölümlerin saptanamaması gibi bir sakınca doğabilir ve yeniden incelenmesi için geriye dönmek gerekebilir. Bunun önlenmesi, zaman, para, hak gibi kayıpların meydana gelmemesi açısından, hukuki ön hazırlık çalışmasından sonra olayların saptanmasına devam edilmelidir.

Birçok olaylar dizisi bir bütünü meydana getirmektedir. Bu olaylar arasındaki ilişkiyi rahat kurabilmek açısından öncelikle olaylar belirli bir sistem dahilinde sıralanmalıdır. Bu

sıra, tarih ve olayın akış sırası esasına dayanmalıdır. Öncelikle tarih sırasına göre dizilen olaylarda mantık ilişkisi olup olmadığı kontrol edilir. Böylece mantık ilişkisi bulunmayan bir sıra sözkonusu ise düzeltilir. Olaylarda mantık sırası, tarih sırasından daha önemli ve önceliklidir. Olaylar dizisinde en önemli olan, çözümün hakime bırakılmadan taraflarca ileri sürülen olayların karşılaştırılmasının yapılabilmesi, kararı belirleyecek olayların ortaya çıkması ve kanıtlanabilirliğin saptanmasıdır. Aksi takdirde hukuki değer taşımayan olaylar öne çıkabilir ve hakkın bulunması konusunda yanlış saptama yapılabilir.

Özet olarak; öncelikle olayları hukuki niteliğini gözönüne almadan sadece oluştuğu gibi ortaya koymak, daha sonra bunları mantık ve tarih açısından sıralayıp bir tabloda toplamak, tarafların anlaşıp anlaşamadıkları noktaları belirlemek ve bunları tablo üzerinde göstermek, bunların doğrultusunda hukuki niteliği saptayıp uygulamayı buna göre yapmak gerekir.

Olayların tablosu hazırlanırken, olayın niteliğine göre, özellikle konusu karışık olan sözleşmelerde not kağıtları veya kartlarına geçirilerek ya da form şeklinde de hazırlanabilir.

2.2 Olayın Hukuki Niteliğinin Saptanması

Daha önce hukuki niteliği gözönüne alınmadan sadece maddi oluşumu içinde yapılan değerlendirmeye saptanan olayın, bir sonraki aşamada hukukçu tarafından hukuk diline çevrilmesi gerekir. Ancak, olayın hukuki bir niteliği mevcutsa hukuk diline çevrilebilir.

Olaya uygulanacak hukuk kurallarının saptanabilmesi için öncelikle olayın hukuki niteliği ortaya konmalıdır. Hukuki niteliği saptamak; olayın hangi müessesenin malı olduğunu ortaya koymak anlamına gelmektedir. Hukuki müessese bir hukuki ilişkiyi düzenleyen ilkelerin sistematik birliğidir.

Yargılama işlemi gerçekleştirilmeden önce; olayın hukuki niteliği ortaya konmalı, hangi hukuki müessesenin malı olduğu belirlenmeli, daha sonra ona uygulanacak hukuk kuralları saptanmalıdır.

Yasalar, olayın hukuki niteliğini saptama konusunda zorunluluğu davacı veya avukatına getirmemişlerdir. Bu konuda yükümlülük yargılamayı yapan hakime ve savcıya verilmiştir. Ancak avukatların, avukatlık görevlerinin kamu niteliği taşıması ve gerçek adaletin ortaya çıkmasına yardımcı olmaları bakımından, hukuki niteliği tesbit etmeleri yararlı olacaktır.

Ceza hukukunun konusu olan bir olayla özel hukukun konusu olan bir olayın hukuki nitelikleri saptanırken değişik yöntemler kullanılmaktadır.

Ceza hukukunda; tablodaki olaylar incelenerek, hangi olayların suç teşkil edip etmediğini saptamak için: olaydaki maddi/manevi unsurlar, eylem, eylemin hukuka aykırılık yönü, sonuç, eylem ile sonuç arasındaki ilişki gibi öğeler incelenir. Böylece, suç teşkil eden öğeler ayrılmış olur. Ceza hukukunda hesaplanacak cezayı; teşebbüs durumu, iştirak durumu, suça tesir eden sebepler, suçların içtima durumu, failerin sorumluluk dereceleri gibi faktörler etkiler.

Özel hukukta; olayın hukuki niteliği saptanırken, hangi hukuk dalına ait olduğunu belirlemek için her biri sırayla araştırılmaktadır. Öncelikle aile hukukuna giren bir müessese olup olmadığı araştırılır, aile hukuku ile ilgili değilse miras hukukuyla ilgili olup olmadığı incelenir, üçüncü aşamada ise eğer her ikisi ile de ilgili değilse bu kez aynı haklar, kişilik hakları, fikri ve sinai hakları içeren mutlak haklardan biri olup olmadığına bakılır. Dördüncü aşamada; eğer bir mutlak hakkın konusu değilse şahsi haklara bakmak gerekir. Olay, yukarıda sıralanan hiçbir kategoriye uymuyorsa bu kez sırası ile usul hukukunun, icra ve iflas hukukunun, kamu hukukunun konusu olup olmadığı incelenir.

Olay, saymış olduğumuz aşamalardan hiçbirine uygunluk göstermiyorsa, bu durumda hukuk tarafından düzenlenmemiş olmaktadır ve bu bir hukuki olay değil, sosyal olaydır. Dava veya diğer yollarla belirli isteğin sağlanması beklenemez.

Burada; hukuk yaratmak yargıcın görevi olduğundan, hukukça düzenlenmemiş bir boşluktan söz edilebilir. Ancak bu, hukuki nitelik taşımayan bir olaya hukuki nitelik yüklemek anlamına gelmemektedir.

Yukarıda saydığımız aşamalardan olayı geçirerek incelemek yalnızca bir ön hazırlık niteliğinde olup, hukuki niteliği ortaya koyduktan sonra iş bitmemektedir. Bu nedenle, uygulamanın sonraki safhalarında ortaya çıkabilecek yeni durumlara göre değerlendirmeye, hukuki niteliğin saptanması işlemlerine devam etmek gerekir.

Bir sorunun anlaşılır hale gelerek, soruna getirilen çözümlerin daha açık bir şekilde ortaya konması için yazı yanında şema, grafik, tablo gibi unsurların da kullanılması gerekir. Çünkü; çeşitli ve karışık hukuki ilişkilerin ortaya konması, şekillerin kullanılması ile daha anlaşılır bir durum kazanır. Ancak bu tablo ve şekillerin herkes tarafından uygulanma zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Belirtilen aşamaların sonucunda; belirli bir hukuki ilişki niteliğine konulan olayın unsurları ile o hukuki kurumun unsurlarını karşılaştırmak gerekir. Aksi takdirde yanlışlar ortaya çıkabilir. Hukuki kurumun unsurlarının belirlenmesinde yararlanılacak kaynaklar; yasalar, doktrinler, tüzükler ve mahkeme kararlarıdır.

2.3 Uygulanacak Hukuk Kaynakları

Yargılama; hukuki nitelik kazanmış bir olaya hukuk kurallarının uygulanarak sonuca ulaşılmasıdır. Hukukçunun en önemli görevi, hukuki niteliği saptanmış olan olaya uygulanacak normları belirlemesidir. Ancak kaynağın bulunmasının yanısıra kuralın nasıl anlaşılacağı ve uygulanacağı da bilinmelidir.

Her hukuk kaynağında aynı ilkelerin yeniden açıklanması gereksiz bir tekrar olacağı için, yalnızca açıklanmış bir ilkenin geçerliliği belirtilmiştir. Örneğin bir yasa kuralının unsurları ve bu unsurların saptanması yöntemi yine yasa gibi yazılı bir hukuk kaynağı olan tüzükler hakkında da rahat uygulanabilir ve aynı yöntem tüzükler için de geçerlidir. Bu durumda tüzükte yöntemin yalnızca adından söz etmek, yöntemin ne olduğunu açıklamaya girmemek yolu seçilmiştir.

2.3.1. Anayasa

Anayasa tüm yasaları kapsayan, hepsinin üzerinde, en önemli ve en kapsamlı yasadır. Aynı zamanda da bütün temel kuralları içeren ve tüm yasalara dayanak olan bir yasadır.

Hukukun kaynağı ile yakın ilgisi olan kuralları, devletin temel niteliklerini gösteren maddeleri, temel hak ve özgürlüklerin kurallaştırılmış şekillerini içeren Anayasa'da, hükümlerin her konuda uygulanması gerekmektedir.

Anayasamızın mahkemelere direkt görev yükleyen hükmü 8. maddedir. Bu maddenin ilkeleri şunlardır:

İlke: Yasalar Anayasa'ya uygun yapılmalıdır, Anayasa'ya aykırı yasa yapmak yasaktır. Yasa yapıcı yasama organıdır.

İlke: Anayasa kuralları, yasama organını, yürütme organını, yargı organını, idare ve kişileri bağlar.

İlke: Anayasa kurallarının temel kurallar oldukları, bağlama gücünün bütün diğer hukuk kurallarından üstün olduğudur. Hukuk kuralları bağlayıcı güçlerine göre bir dizi, zincir meydana getirirler.

Hakimlerin (mahkemelerin) bağımsız olduğunu, hiç bir kurum ya da kişiden etkilenemeyeceğini, sadece baktıkları davalarda Anayasa'yı, hukuku uygulayabileceğini içeren madde ise 132. maddedir. Bu maddenin kurallaştırdığı ilkeler de şunlardır:

İlke: Hakimler (mahkemeler) bağımsızdır.

İlke: Hakimlerin (mahkemelerin) bağımsızlığı mutlak değildir. Görevlerini yaparken Anayasa'ya, yasalara, hukuka ve vicdani kanılara göre davaları yürütecek ve karar vereceklerdir.

İlke: Mahkemeler davaya bakarken, bir olaya kuralı uygularken, Anayasa'yı ve hukuku uygular. Bu zincire uymak zorunluluğu vardır.

2.3.1.1 Anayasa'ya Aykırılık

Anayasa'nın diğer hukuk kaynaklarının üzerinde olduğu göz önüne alınırsa bu hukuk kaynaklarının diğer bir deyişle yasaların Anayasa'ya aykırılık durumlarının incelenmesi de gerekli olmuştur.

İşte bu konuya istinaden, hazırlanmış olan Anayasa maddesi 151. maddedir. Bir davaya bakmakta olan mahkeme uygulanacak kanun hükümlerinde Anayasa'ya aykırılık gördüğü takdirde üstelik de taraflardan birinin aykırılık iddiasındaki ciddiyetin kanısına varırsa, davayı Anayasa Mahkemesi'ne bırakır ve bu dava hususundaki son hükmü Anayasa Mahkemesi verir ki, bu karara mahkemeler uymak zorundadırlar.

Bu durum hasıl olduğunda mahkemece yapılması gerekecek olan çalışma Anayasa'ya aykırılığın ne olduğunu tespit etmek ve bu aykırılık iddiasının ciddi olup olmadığını saptamaktır. Burada sözü geçen **ciddi** kavramı iddianın uydurma, desteksiz veya yersiz olmamasına ilişkindir. Tüm bu öğelerin bir araya gelmesi durumunda mahkeme öne sürülen iddiayı, ciddi bulup bu yönde uygun karar vermek üzere yetkili merci Anayasa Mahkemesi'ne başvuracaktır. Bir mahkeme taraflarının Anayasa'ya aykırılık iddiası isteğini reddetmesi durumunda, bu yöndeki mahkeme kararı esas olan karar ile birlikte üst yargı yerince denetime tabidir.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasa'ya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar

verebilir. Bu husus Anayasamızın 152. maddenin 4. fıkrasında geçmektedir. Anayasa Mahkemesi bir hükmün Anayasa'ya aykırı olduğuna dair kararını, bir mahkemede bakılmakta olan bir dava sebebiyle vermiş ise bu iptal kararının kapsamının yalnız o dava ve taraflar olduğuna karar verebilmektedir.

2.3.1.2 Anayasa'ya Uygun Yorum

Anayasa'nın 8. maddesinde Anayasa'nın **bağlayıcılığı ilkesi** mümkün mertebe Anayasa kuralının doğrudan doğruya uygulanmasını veya Anayasa'ya ters düşen kuralın itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne gidilmesi anlamını içermektedir.

Anayasa'ya uygun yorum ise yasa, tüzük, yönetmelik gibi düzenlemelerin kanun koyucular tarafından Anayasa'ya uygun olarak düzenlenmesidir. Esas olan ise bu yasaların ve düzenlemelerin Anayasa'ya uygunluğudur. Burada önemli olan husus Anayasa'ya uygunluğun hassasiyet ile saptanmasıdır.

Mahkemelerin yorumlayacağı metinler: Yasalar, tüzük ve yönetmelikler gibi idari düzenlemeler, taraflara ait sözleşmelerdir. Tüm bunlar Anayasa'ya uygun olarak yorumlanmalıdır.

Yasanın yorumu ile bulunan anlamın bir vakaya uygulanması neticesinde ortaya çıkacak olan hukuki durum, Anayasa'nın herhangi bir hükmü ya da ilkeleriyle çatışmamalıdır. Böyle bir durumda ise yorumun Anayasa'ya aykırı olduğundan söz edilebilir. Tüzükler içinde aynı durum söz konusu olup Anayasa'ya uygun bulunmayan tüzüğün uygulanması mümkün olmayacaktır.

Hukuki işlemlerin içermediği esaslar husunda Anayasa'da açık hükümler bulunmamaktadır. Fakat bazı ilkeler getiren Anayasa kurallarına bu ışıktaki yol gösterecek kurallar mevcuttur. Misal olarak Anayasamızın 10. maddesinin 1. fıkrasında "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" denmektedir.

Yine Anayasamızın 23. maddesinde "Kimse medeni haklardan ve onları kullanmaktan kısmen olsun feragat edemez. Kimse, hürriyetini ferağ edemediği gibi kanuna veya adabı umumiyyeye mugayir surette takyit dahi edemez" denmektedir. Tüm bu kural ve kanunlara bakılarak kişiye bağlı hakların devredilmesi ve sınırlandırılması durumundaki sözleşmeler Anayasa ve yasalara aykırılık göstermektedir. Anayasa'nın kesin ve kati bir

şekilde yasak emirlerine karşıt sonuçlara gebe kalabilecek sözleşme ve akitler Anayasa'ya aykırıdır.

2.3.2 Yasalar

Yasa; Anayasa'nın belirttiği yetkili organ ya da yetkili kişiler tarafından önerilip, yetkili organ tarafından görüşülüp kabul olunan ve usulüne uygun olarak yayınlanan hukuk kurallarını kapsayan metine denilmektedir.

Böylelikle:

Kanun yapmak devletin emir ve erkine dayanmaktadır.

Kanun yetkili organ tarafından teklif olunup çıkarılmalıdır.

Kanun yayınlanmalıdır.

2.3.2.1 Yasa Kuralı Türleri

Yasaların önemi nedeniyle diğer hukuk kaynakları hakkında bazı işlemler yasalar içinde işlenmiştir. Yasa kuralını elimizdeki bir hammadde olarak görebiliriz. Bu hammaddenin pratikte önemli değişiklikler gösteren türleri vardır. Yasa kuralları genellikle üçe ayrılır:

Emredici Hukuk Kuralları: Kamu hukukundaki kurallar bu türdendir. Taraf idareleri emredici kurallara aykırı olamaz.

Tamamlayıcı Hukuk Kuralları: Bu kurallar düzenleyicidir. Önce tarafların iradesi, bunların boşluğunun olduğu yerde ise tamamlayıcı kurallar uygulanır.

Yorumlayıcı Hukuk Kuralları: Tarafların irade ve beyanları birkaç anlama geldiği zaman, hangisinin kabul edileceğini gösterir.

Tanımlayıcı Hukuk Kuralları: Bir hukuki kavramın anlamını açıklar.

2.3.2.2 Yorum

Yorum; aynı zamanda tefsir anlamına da gelmektedir. Hukuk alanında da yorum yerine tefsir kullanılmıştır. Yorumu; yorumlama işi, yorumlamak kavramını da; açıkça anlaşılmayan bir söze, davranışa açık bir erek yüklemek olarak tanımlayabiliriz. Hukuk dilinde ise yorum ve yorumlamak olgularını yukarıda belirttiğimiz gibi eş anlamlı olarak tanımlayabiliriz.

Ancak hukuk dilinde aynı amacı ifade etmesine rağmen iki tür tanım olduğu söylenebilir.

İlk tanımda yorum:

‘Kanunda yer alan hukuk kuralının gerçek anlamını araştırmak ve bunun kapsamını tayin etmektir.’

İkinci tanımda yorum:

‘ Kanun metni ile onun ruhu daima uyumlu olmalıdır. Bu işleme yorum denir.’

Bu tanımlardan ortaya çıkan sonuç, yorum konusunun bir hukuk kuralı olduğudur. Yorum hukukta, yalnızca kanun kurallarına uygulanmaz, diğer hukuk kaynaklarının yorumu yanında taraflar arasındaki hukuki sözleşme kurallarının ve koşullarının da yorumlanması gerekmektedir.

Yorum yapmanın nedenini de şöyle açıklayabiliriz.

2.3.2.2.1 Yorum Türleri

Hukukta yorum türleri üzerinde tam bir anlaşma olduğunu söyleyebiliriz. Tür ayrımı yapılmasının nedeni ise; yorumu yapan merci, kişi ya da kuruluş olduğundan sözetmek, türler hakkındaki düşünce birliği olarak gösterilebilir.

Bilimsel Yorum: Bir hukuk kuralının hukuk bilim adamları tarafından yapılan yorumuna bilimsel yorum denir. Bu yorum soyut olduğundan, doğrudan uygulanma olasılığı yoktur. Uygulamada dolaylı etkisi görülmektedir.

Yargısal Yorum: Hukuk kaynakları gerçek varlıklarını yargısal yorumla kazanabilmektedirler. Mahkemelerin bir olaya hukuk kuralını uygularken yaptıkları yoruma yargısal yorum demektediriz. Yargısal yorum yalnızca yapıldığı belirli bir olay için geçerlidir.

Ceza hukukunda yorum kendine özgü ilkelere göre yürütülmelidir. Bu ilkeler ise şunlardır:

Her ne olursa olsun yargıç kanunu aynen uygulayacaktır.

Kural içindeki maddi hatalar ve tercüme yanlışlıkları düzeltildikten sonra yargıç tarafından uygulanır.

Maddi durum ve unsurlardaki şüphe sanığın lehine yorumlanabilir.

Yasa kuralı var olan hukuk düzenine paralel olarak yorumlanır.

Ceza hukukunun temel ilkelerinden olan 'kanunsuz suç ve ceza olmaz' ilkesine ters düşecek yorumlardan kaçınmak gerekir. Yasalarda var olan gizli olanı ortaya çıkarmak ilkesi bu hukuk alanı için pek geçerli değildir.

2.3.2.3 Yasa Boşluğu

Yasa boşluğu; pozitif hukuk kuralları arasında, sosyal soruna uygulanacak bir kuralın bulunmamasıdır

Türleri Şunlardır:

A- a) Bilinçsiz Boşluk: Yaşam içindeki gelişmeler nedeniyle yeni sosyal sorunların doğması ile ortaya çıkan boşluktur.

b) Bilinçli Boşluk: Yasa koyucunun bilerek ya da bilmeyerek yarattığı boşluktur.

B- a) Açık Boşluk: Yasanın bir sorun hakkında herhangi bir hüküm getirmemesi sonucu ortaya çıkan boşluktur.

b) Örtülü Boşluk: Uygulamada birçok durum ile ilgili yasa kuralı vardır; ancak bu kuralın uygulanması, istenilen sonuçları verememektedir.

2.3.3 Tüzükler

Tüzükler yasalardan farklı olarak yürütme organınca düzenlenen kaynaklardır. Anayasa'nın 107. maddesi tüzükler hakkında kural getirmektedir. Tüzükler için gerekli öğeleri ve koşulları iki grupta toplamak ve incelemek gerekir:

Esasa İlişkin Koşul Ve Öğeler:

Tüzükler ya yasaların uygulanmasını göstermek ya da yasaların düzenlenmesini açıkça tüzüklere bıraktığı yönleri düzenlemek için konulur.

Yasa ile düzenlenmemiş bir yönün tüzükle düzenlenmesi düşünülemez.

Tüzükler Anayasa'ya ve yasalara aykırı olamaz

Tüzük yapma yetkisi Bakanlar Kurulu'na aittir.

Şekile İlişkin Koşul Ve Öğeler:

Bir metnin tüzük olarak sayılması için Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmış olması koşuldur.

Bu metnin Danıştay'ın incelemesinden geçirilmiş olması gerekmektedir.

Tüzüklerin Cumhurbaşkanı onayından geçmesi koşuldur.

Resmi Gazete'de yayınlanmış olması ve yayın üzerinde 45 gün geçmesi koşuldur.

2.3.4 Yönetmelikler

Anayasa'nın 113. maddesiyle belirlenmişlerdir. Bir metnin yönetmelik sayılabilmesi için gerekli koşul ve öğeler şunlardır:

Yönetmelik çıkarma yetkisi Bakanlıklara ve kamu tüzel kişilerine tanınmıştır.

Yönetmelikler onu çıkaran Bakanlık ya da kamu tüzel kişiliğinin kendi görev alanlarını ilgilendiren yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla çıkarılırlar.

Yönetmelikler üst kademedeki tüzük, yasa va Anayasa'ya aykırı olamaz.

Yönetmelikler de Resmi Gazete'de yayınlanır.

2.3.5 Örf ve Adet

Örf ve adet hukukun en eski ve ana kaynağıdır. Örf ve adet zaman içerisinde yazılı hukuk olarak gelişmiştir. Fakat örf ve adetler önemini kaybetmemiştir. Yazılı hukuktaki yürürlük tarihlerinin, alanların ve içeriklerin daha belirgin olması sebebiyle örf ve adetler geriplanda kalmışlardır. Örf ve adetlerin kabul edilebilirliği ülkelerin hukuk sistemlerine göre değişim göstermektedir.

Örneğin, sosyalist sistemle yönetilen ülkelerde örf ve adetler hukuk kaynağı olarak gösterilemez. Ancak Türk hukukunu incelediğimiz zaman Medeni Kanunun 1. maddesinde olduğu gibi örf ve adetler hukukun kaynağı olarak gösterilmiştir.

2.3.5.1 Örf ve Adetin Unsurları

Hukukun kaynağı olarak gösterdiğimiz örf ve adetlerin, tümünün de hukukun temelini oluşturduğundan bahsedememekteyiz. Bahsedebilmemiz için örf ve adetlerin bazı özelliklere hasıl olmaları gerekmektedir.

- 1- **Süreklilik:** Belli bir örf adetin zaman içerisinde gelip-geçer olmaması, bilinmeyen bir süredir uygulanması gerekmektedir. Var olan bir örf adetten hukukun kaynağı olarak bahsedebiliriz.
- 2- **Genel İnanç:** Örf ve adetlerin var oldukları toplumlarda, toplum bireylerinin o örf ve adeti uygulaması gerekmektedir. Aksi durum hukuki açıdan kabul edilememektedir.
- 3- **Devlet Desteği:** Geleneğin devlet tarafından desteklenmesi ve bunun kanun olarak açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Bu şekilde olan gelenekler yani örf ve adetler, hukuki kaynak özelliği taşımaktadırlar.

2.3.5.2 Örf ve Adet Türleri

Örf ve adetler özellik açısından genel ve yerel adetler olarak ayrılabilirler. Başka bir ifadeyle ülke genelince kabul edilen ve uyulan gelenekler olduğu gibi, ülkenin bir bölümünde görülen gelenekler de bulunmaktadır. Bu bir bölgeye ait gelenekler olabileceği gibi, sadece tüccarlar arasında kullanılan örf ve adetler de olabilir. Bunlar ticari örf adetlerdir.

2.3.5.3 Örf ve Adetin Saptanması ve Uygulanması

Türk Medeni Kanunu'na göre örf ve adetlerin hukuki olarak uygulanmaları, yasa kuralı olmadığı zaman uygulanacaktır. Bu uygulamalar ise bilirkişiler ya da yazılı kaynaklara başvurmak üzere olacaktır. Başka bir ifadeyle örf ve adetin varlığı ve hukuk kaynağı niteliği taşıdığı kanıtlanmak durumundadır. Yargıcın bunu araştırması, bu niteliği taşıyıp taşımadığını tespit etmesi gerekmektedir.

2.3.5.4 Örf ve Adetlerle İlgili Örnekler

- 1- **Ortakçılık:** Hayvanlar üzerinde uygulanmaktadır. Kentte yaşayan kişi ya da hayvan beslemeye kudreti olmayan kişi köyde yaşayan, durumu müsait olan kişiye ortakçı olabilmektedir. Ortakçı bu hayvanların üzerinden her sene süt, peynir, yağ ya da yün gibi ürünleri vermek durumundadır. Hayvanın ölmesi veya hastalanması durumunda ortaklığın bozulması söz konusu değildir.
- 2- **Yarıcılık:** Konusu tarla üzerindedir. Yarıcı tarlayı işleyen kişidir. Tarlayı sürmek, işlemek, mahsülü almak işidir. Tarla sahibinin işi ise tarlayı ve tohumları temin edip, borçları üstlenmektir.

2.3.6 Doktrin

Doktrin diğer bir ifadeyle ilmi içtihatlar, hukuki kuralların hangi gereksinimler üzerine konulduğunu incelemektedir. Genel kurallardan, somut kurallara inerek inceleyip, hukuki kurallara anlam kazandırmaktadır. Gereksinimler ve hukuki kurallar arasındaki bağlantılar arasında var olan nedenselliği açığa çıkartmaktadır. Tüme varım metodu bu bağlamda ön plana çıkmaktadır.

2.3.6.1 Eserler

Doktrinler Őu eserlere konu olmuŐlardır.

- 1- Őerhler: Kanunlardaki kuralların cümle cümle, kelime kelime doktrin ve içtihatlardan söz ederek açıklanmasıdır.
- 2- Sistematik Eserler: Kanun kurallarını kendi sıraları dışında, hukuki,kişinin kendi şahsi uygun gördüğü sırayla yapılan açıklamalardır. Dar kapsamlı konulardan çok genel konuları ele alarak inceler.
- 3- Monografiler: Bir konuyu derinlemesine ele alarak inceler. Konu dar bir hukuki kurum veya bir hukuki sorun olabilmektedir.
- 4- Makaleler: Belli bir konunun veya sorunun sınırlı bir biçimde ve belli bir açıdan ele alınmasıdır. Bilimsel dergilerde, günlük yayınlarda bulunur.
- 5- Kronikler: Belli bir zamanda çıkmıŐ yasa, tüzük, yönetmelik, bilimsel eser, makaleleri eleŐtirisel olarak ele alıp inceleyen makale ve bu yöndeki eserlerdir.
- 6- Bibliyografyalar: Araştırma, makale, kitap gibi eserlerin kimliklerini gösterir. Belli usullere göre yapılmaktadır.
- 7- İçtihat Denemeleri ve EleŐtiriler: Yargısal kararların yayınlandığı ve çoğunlukla da dergi Şeklinde yayınlanan eserlerdir.

2.3.7. Yargısal Kararlar

Yargısal kararlar diğer bir ifade ile içtihatlar hukukun uygulama alanında en önemli yeri tutmaktadırlar. Mahkeme kararları hukukun canlılığını sağlamaktadır. Ayrıca bu mahkeme kararları hukuki kuralların hayata uygulanmıŐ biçimi olması sebebiyle kararların daha iyi anlaşılabilmesinin bir aracıdır. Bu kararların uygulanmasında ise deđiŐmeyen yasa kuralları sosyal gereksinimler ön planda tutularak yapılmalıdır. Yargısal kurallara canlılık katmadan gözü kapalı bağlılık dinamizmi etkiler. Yorumlamaya ve yeni manalar vermeye ket vurur.

2.3.8 Sonuçlandırma

Olay-kural ilişkisi ile yasa kuralları anlamlandırılmaktadır. Olayın saptanması, hukuki niteliğin tayini, kuralın belirlenmesi için gereklidir. Sonuçlandırma hukuk olayında uygulamalı hukukta karşımıza çıkmaktadır. Eger uygulamalı hukukta son merci yargıç ise sonuçlandırma yargının vereceğı karar ile olacaktır. Yöntemi uygulayan savcı ise

sonuçlandırma iddianame, Takipsizlik Kararı, Talepname, Esas Hakkındaki İddianamedir. Yöntemi uygulayan kişi avukat ise sonuçlandırma Dava Dilekçesi, Cevap Dilekçesi, Savunma veya diğer dilekçelerden biridir.

2.3.8.1 Karar

Hakimin davayı sonuçlandırdığı, taraflar arasındaki anlaşmazlığa nihayet verdiği , hukuka aykırılığa son verdiği işlemidir. Diğer bir ismi ise Hüküm'dür. Hükümdeki en son sözü içeren bölüme Hüküm Fıkrası denmektedir. Hüküm hakim kararıdır. İlam ise kararların taraflara tebliğ olan örneğidir. Çeşitli Karar türleri vardır:

1- Ana Kararlar: Davayı sonuçlandırmayan, davayı yürüten ve ilerleten kararlardır. Örneğin keşif kararı gibi.

2- Nihai Kararlar: Hakimin davadan elini çekmesi ile olan kararlardır ki:

a)Hüküm: Taraflar arası anlaşmaya son veren, hakimin son kararıdır. Aynı sebeplerce tekrar aynı dava açılmaz.

- Eda Hükümleri
- İnşai Hükümler
- Tespit Hükümleri

b)Diğer Nihai Karalar: Yargıcın davadan el çekmesidir. Uyuşmazlık ya da davanın esası halledilememiştir. Bu hükümler Nihai Hükümlerdir.

3. Araştırma Raporu

Rapor, bir araştırma ve inceleme ile elde edilen bilgilerin sistemli olarak açık bir şekilde yazı dili ile açıklanmasıdır. Bir araştırma raporunun yazılması için öncelikle bilgilerin toplanması gerekir. Ancak raporu yazmaya başlamak için araştırmanın bitmesini beklemeye gerek yoktur. Raporun, araştırma sürdürülürken yazılmaya başlanması, eksikliklerin ortaya çıkmasını ve araştırmanın amaca uygun yapılıp yapılmadığının görülmesini sağlar. Bu nedenle raporun hazırlanmaya başlaması için sadece yeterince bilginin toplanması ve rapor yazılırken eksik bilgilerin toplanmaya devam edilmesi yararlı olacaktır.

3.1 Araştırma Raporunun Bölümleri

Raporu yazmaya başlamadan önce eldeki bilgilerin alt bölümlerden başlanarak sıralanması gerekir. Böylece araştırma raporunun taslak planı hazırlanmış olur. Bir araştırma raporunda bulunması gereken bölümler genel olarak:

- Konunun adının, yazarın adı ve soyadının, eğer bir resmi kuruluş tarafından hazırlanması istendi ise o kuruluşun ünvanının bulunduğu **raporun kapağı**,
- Raporun içeriğini özetleyen **içindekiler** bölümü,
- Çalışmanın amacını, araştırmacının aldığı yardımları ve teşekkürlerini içeren **önsöz** bölümü,
- Okuyucuya ilk bilgileri sunan, rapor hazırlanırken kullanılan yöntemleri ve elde edilen sonucun bir özetini içeren **giriş** bölümü,
- Yapılan araştırmanın tam olarak sergilendiği, yorumların, analizlerin yapıldığı ve sonuca giden **esas metin**,
- Konunun özetinin ve varılan sonuçların yer aldığı **sonuç** bölümü,
- Konuyu açıklayıcı, tablo, şema, grafik ve çeşitli açıklamaların yer aldığı **ekler**,
- Eğer araştırma raporu geniş bir rapor ise ve içindekiler bölümü aramayı kolaylaştıracak nitelikte değilse **indeks**,
- Araştırmacının yararlanmış olduğu kaynakların açık isimleri ile alfabetik olarak sıralandığı **yararlanılan kaynaklar** bölümü.

3.1 Araştırma Raporunun Nitelikleri

Araştırma raporunun amacına ulaşması için aşağıdaki nitelikleri içermesi gerekir:

- Araştırma anlaşılır ve açık olmalıdır.
- Araştırma, gerekli bütün bilgileri kapsamalı, konuyla ilgili her türlü soruya cevap verebilmeli, kısa cümlelerle ifade edilmeli, sade ve anlaşılır kelimeler kullanılmalı, istenilen anlamı tam olarak yansıtacak kelimeler seçilmeli ve düşünce en etkili şekilde ifade edilmelidir.
- Araştırma sırasında ortaya çıkan yeni bir araştırmaya değer nitelikteki sorunlar belirtilmeli ve açıklanmalıdır.
- Raporun içindeki sözcükler arasında uyum olmalı, kelime birliği sağlanmalıdır.

- Raporun anlatım dili akıcı olmalıdır.
- Her paragrafın ayrı bir ana fikri bulunmalı ve paragraflar orta uzunlukta olmalıdır.
- Raporda (ben, benim gibi) birinci şahıs zamiri kullanılmamalıdır.
- Tablo ve şemalarda uyum olmalıdır.
- Birbirini takip eden bölümler ve konular arasında bağlantı olmalıdır.
- Tablo, grafik ve şemalardaki şekiller sade ve anlaşılır olmalıdır. Bir konu açıklanmaya başlandıktan sonra onunla ilgili şekiller yerleştirilmelidir.
- Noktalama işaretleri, yazının anlamını açık ve kesin olarak belirtmek açısından son derece faydalı araçlar olduklarından, bunlara dikkat edilmelidir.

3.2 Araştırma Raporunun Denetlenmesi

Araştırma raporu öncelikle bir taslak olarak düzenlendiğinden, raporun yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Bu işlemin, raporun yazılmasından 10-15 gün gibi bir süre geçtikten sonra yapılması faydalı olacaktır, böylece eksiklikler daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Bundan sonra rapor basıma hazır hale gelecektir. Buna raporun denetimi de denilebilir. Raporun denetimi sırasında, raporun taşınması gereken bir takım niteliklerin olup olmadığını belirleyecek bazı sorulara cevap verilmesi gerekir. Bu konular, raporun bölümlerine göre sırasıyla;

1-Başlığın konuyu açık, kesin ve kısa bir şekilde belirtip belirtmediği,

İfadenin dil bakımından doğruluğu,

Önemli kelimelerin başlık ifadesinin baş tarafına yakınlığı,

Başlıkta lüzumsuz kelimelerin var olup olmadığı,

Başlığın araştırmaya ayırdedici bir kişilik kazandırıp kazandırmadığı,

Başlığın düzgün bir şekilde yerine yerleştirilip yerleştirilmediği.

2-Konunun tam olarak bir cümlede ifade edilip edilmediği,

Konunun kapsadığı sorunun anlaşılır ve gramer kurallarına uygun açıklanıp açıklanmadığı,

Konuların birbiriyle bağlantılı ve sistemli bir şekilde sergilenip sergilenmediği,

Konunun kapsamı dışında bırakılan noktalar olup olmadığı.

3-Raporda yer alan önemli kavram ve terimlerin açıklanıp açıklanmadığı ve bu açıklamaların genel tanımlara ve tanımlama kurallarına uygunluğu,

Terimlerin gerçekten uygun ve gerekli olup olmadığı.

4-Araştırmada kullanılan yöntemin konuya uygunluğu ve kullanılan bu yöntemle amaçlanan sonucun alınıp alınmadığı,

Yöntemin gerektiği gibi uygulanmasını engelleyen nedenlerin var olup olmadığı,
Bilginin toplanması, sıralanması, analizinin gerektiği gibi objektif yürütülüp yürütülmediği.

Raporun, içinde bulunması gereken bölümlere göre düzenlenip düzenlenmediği ve bölümlerin ayrımlarının düzenli yapılıp yapılmadığı,

Konuların uygun bir sıra takip edip etmediği,

Dipnotların gerektiği gibi konulup konulmadığı,

Tablo ve grafiklerin tekniğe uygun şekilde yerleştirilip yerleştirilmediği.

Bir araştırma raporunda, dipnotlar ve atıfların belirtilmesi araştırma ve yazı ahlakının gereğidir. Bu, başka bir kişinin düşüncesi özet olarak alınıp yapılabileceği gibi, kelimeleri aynen korunarak da yapılabilir. Dipnotlar referans dipnotları ve muhteva dipnotları olmak üzere ikiye ayrılır. Dipnot indirmek ve atıf yapmak çeşitli şekillerde olabilir. Bunlardan en çok kullanılanları;

Yazarın soyadı-virgül-isminin tamamı veya baş harfleri-iki nokta üst üste-eserin kapağında yazan eser adı-virgül-cilt adedini gösteren romen rakamı-virgül-kaçıncı baskı olduğunu gösteren rakam-basımevi adı-virgül-yayın numarası-virgül-basıldığı yer-virgül-basıldığı yıl-“sh.” eserin atıf yapıldığı sayfayı numarası (sayfalar birden fazla ve birbirini takip ediyorsa “vd” kısaltması-nokta.

Eğer eser tercüme ise yazarın adı ve soyadından sonra, iki nokta üst üsten önce parantez içinde “çev.” kelimesi-çevirenin soyadı-virgül-ismi veya isminin baş harfi-nokta-parantezi kapattıktan sonra iki nokta üst üste.

Eğer atıf yapılan eser tez ise; basıldığı yerden önce “tez-virgül” araya eklenecektir.

Eserde kısım ayrımı veya kitap numarası varsa ciltten önce yazılmalıdır.(ks-kısım adedini gösteren rakam ve Kt.-kitap sayısını gösteren romen rakamı)

Eser basılmayıp teksir edildi ise, basıldığı yerden önce “teksir-virgül” yazılmalıdır.

Yazarlar üç kişiden fazla ise ilk yazarın adı yazıldıktan sonra diğerleri anlamına gelen “ve d.” veya ve arkadaşları anlamına gelen “ve ark.” yazılmalıdır.

Gazeteden alınmış yazılara yapılacak atıflarda; yazarın soyadı-virgül-yazarın adının tümü veya baş harfi-nokta-iki nokta üst üste-makalenin adı-virgül gazetenin adı-virgül-gazetenin tarihi-virgül-“sh” gazetenin yazının bulunduğu sayfa numarası

Dergide yazılmış bir yazıya yapılacak atıflarda yazının adından sonra derginin yıl, cilt, sayı ve sayfa numarası belirtilir.

Resmi Gazete'den alınmış yazılara yapılacak atıflarda kısaltılmış olarak "RG." kullanılır.

Bu atıflar bir eserde veya araştırmada ilk defa yapılıyorsa yukarıdaki yöntemler kullanılır. Eğer aynı yazarın birden fazla eserine atıf yapılırsa;

Yazarın soyadı-virgöl-isminin baş harfi-nokta-iki nokta üst üste-atıf yapılmış eserin adı-virgöl-"sh." sayfayı gösteren rakam.

Eğer aynı yazarın başka bir eserine atıf yapılmayacak ise;

Yazarın soyadı-virgöl-adının baş harfi-nokta-iki nokta üst üste-adı geçen eser anlamında a.g.e-virgöl-"sh" sayfayı belirten rakam-nokta

Dipnotların her biri bir numarayla ve numaralandığı sayfa altında gösterilmelidir. Ancak zorunlu durumlarda diğer sayfaya devam edilebilir. Dipnotların, numaralarının birbirini takip eder nitelikte olması, asıl metinden farklı bir puntuyla yazılması ve çizgiyle ayrılması, her dipnotun ayrı sıra ve satırlarda gösterilmesi karışıklığı önlemesi bakımından faydalı olacaktır.

Son olarak; noktalama kurallarına uymak dil bilgisinin bir gereği olup, anlam açıklığının sağlanmasında büyük önem taşır. Aynı zamanda düzgün kullanılmış noktalama işaretleri raporun ciddiliğini ve güvenilirliğini yansıtır. Ayrıca kelime ve terimlerin de dilbilgisi kurallarına uygun yazılması gerekir.

KAYNAKÇA

YILMAZ Orhan, Hukukun Vakıya Uygulanması, AÜHF. Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara,1974, S: 895-898.

ÖNDER Ayhan-ÖZEK Çetin, Ceza Hukuku Pratik Çalışma Gereçleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1969, S: 10-11.

TOROSLU Nevzat, Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, AÜHF. Yayınları, No:273, Sevin. Matbaası, Ankara,1971, S: 14.

KURU Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Tisa Matbaası, Ankara, 1974, S: 273.

TAN Uğur, Suçun Unsurları , AÜHF. Yayınları, No:263 Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.

SOYSAL Mümtaz, 100 Soruda Anayasa'nın Anlamı, Gerçek Yayınları, No: 12, S:12.

ARCAK Ali, Anayasa Değişikliği Karşısında Kamulaştırma, Halkevleri Kültür Vakfı Basımevi, Ankara, 1974.

KIRATLI Metin, Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi, AÜSBF. Yayınları, No: 212-194, Sevinç Matbaası, Ankara, 1964.

KARACABEY Faruk, Uygulamalı Hukukta Yöntem ve Araştırma, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1976, S: 13.

KALIPSIZ Abdülkadir, Prof. Dr., Bilim ve Araştırma, Güray Matbaası, Ankara, 1987, S: 54.

KARASAR Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, 2002.